

- Reuss, A. E. (1844): Geognostische Skizzen aus Böhmen. II. Bd. Die Kreidegebilde des Westlichen Böhmen. Praha.
 Müller, V. - Macák, F. (1961): Příspěvek k paleogeografii křídý na Bílinsku. – Věst. Ústř. Úst. geol., 36, 213–214, Praha.
 Sděláček, A. (1936): Hrady, zámky a tvrze Království Českého. – Šolc a Šimáček, Díl čtrnáctý. II. nezměněné vydání. 235–236. Praha.

¹ Český geologický ústav, Klárov 3/131, 118 21 Praha 1

² Havlíčkova 4138, 430 03 Chomutov

NOVÝ VÝSKYT MIOCENNÍCH SLADKOVODNÍCH VÁPENCŮ U PYŠNÉ (STOLZENHAHN) V KRUŠNÝCH HORÁCH

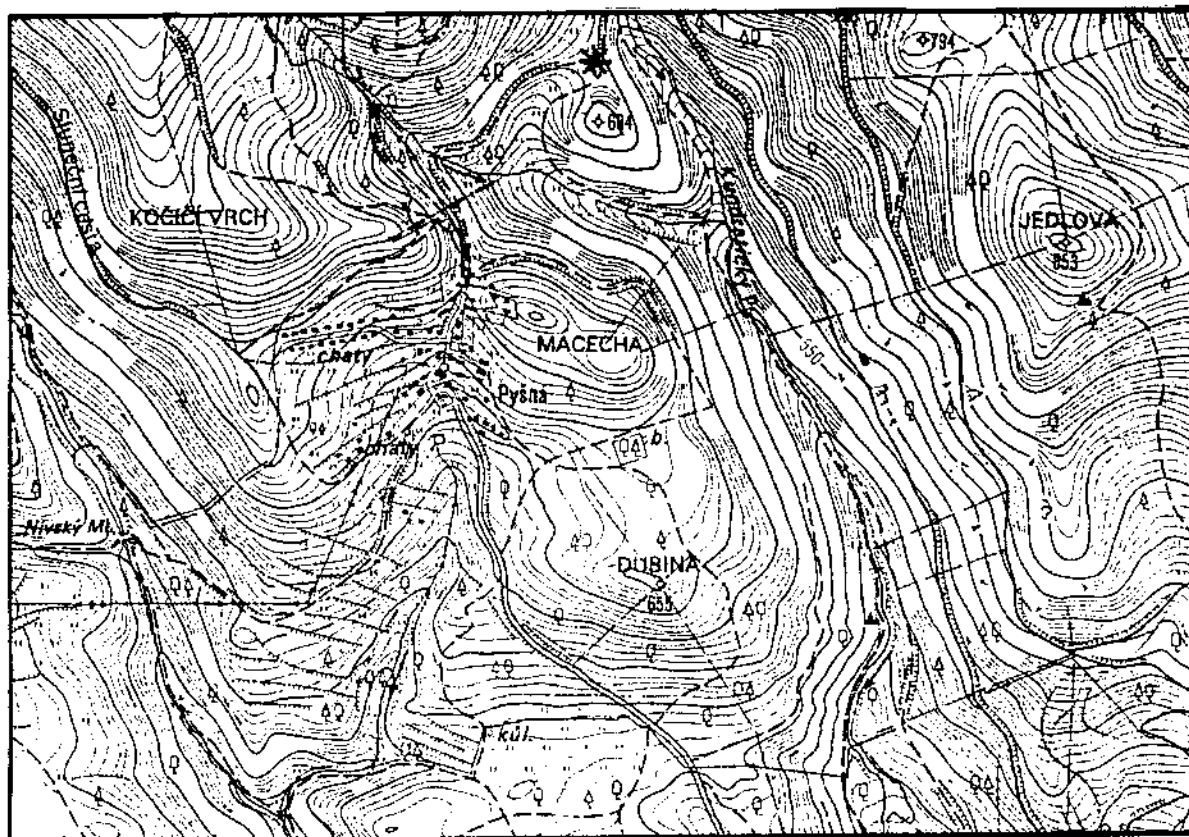
NEW OCCURRENCE OF MIOCENE FRESHWATER LIMESTONES AT PYŠNÁ (STOLZENHAHN) IN THE KRUŠNÉ HORY MTS.

(02-33 Chomutov)

Pavel Čtyroký - Petr Hrazdára - Zdeněk Zícha

N. Bohemia, Miocene freshwater limestones, Continental and freshwater mollusks

V červenci 1994 jsme na základě starších údajů Klinky (1891) a Thumy (1922) pátrali s. od obce Pyšná (dříve Stolzenhahn) po výskytu miocenních sladkovodních vápenců, které zde byly v roce 1888 ve větším množství sbírány Prof. A. Fričem. Část těchto sběrů s vypreparovanými jádry a ulitami měkkýšů jsou uloženy ve sbírkách geologicko-palaeontologického oddělení Národního muzea v Praze.

Obr. 1. Místo nálezu (*) miocenních sladkovodních a organodetritických křídových vápenců ssv. od obce Pyšná (1 : 20 000)

Tabulka 1. Výskyt suchozemských a sladkovodních měkkýšů na lokalitě Pyšná podle různých autorů a jejich výskyt na lokalitě Korozluky a Merkur-Sever

Druh	Pyšná (Stolzenhahn)				Koroz- luky	Merkur- Sever
	Klika 1891	Wenz 1917	Thuma 1922	Čtyroky et al. 1996	Klika 1891	Čtyroky et al. 1964
<i>Acme (Pupula) lacvissima</i> KLIKA	+		+			
<i>Poiretia (Pseudoleacina) oligostropha oligostropha</i> (REUSS)	+	+	+		+	
<i>Poiretia (Pseudoleacina) producta producta</i> (REUSS)			+			
<i>Vitrina intermedia intermedia</i> REUSS	+	+	+			
<i>Gonyodiscus (G.) lunula stenospira</i> (REUSS)	+	+		+	+	
<i>Trichia (Leocochroopsis) apicalis apicalis</i> (REUSS)	+	+	+		+	
<i>Zonites (Aegopis) algiroides</i> (REUSS)			+	-		
<i>Monacha (M.) zippei</i> (REUSS)	+	+	+	+		
<i>Tropidompalus</i> sp.				-		
<i>Helicodonta (H.) involuta involuta</i> (THOMAE)	+	-			+	
<i>Caracolina phacodes phacodes</i> (THOMAE)	+	+				
<i>Ena (Napaeus) complanata</i> (REUSS)			+	+	+	
<i>Triptychia (Plioptychia) vulgata</i> (REUSS)	+	+	+		+	
<i>Triptychia</i> sp.				+		
<i>Vertigo</i> sp.				+		+
? <i>Gastrocopta</i> sp.				+		
<i>Carychiopsis schwageri schwageri</i> (REUSS)	+	+	+			+
<i>Strobilops elasmodonta elasmodonta</i> (REUSS)	+		+		+	
<i>Planorbarius cornu</i> (BRONGNIART)			+	+	+	+
<i>Gyraulus trochiformis applanatus</i> (THOMAE)	+	+	+	+	+	+
<i>Limnaea (Limnaea) pachygaster</i> (THOMAE)	+	+	+	+	+	
<i>Limnaea (Limnophysa) subpalustris</i> (THOMAE)	+	+	+		+	+
<i>Nystia (Stadtiellopsis) rubeschi</i> (REUSS)	+	+	+		+	
<i>Ancylus decussatus</i> (REUSS)	+		+		+	
<i>Sphaerium (S.) oepfingense</i> (KLEIN)	+	+	+	+		+

Podle popisu v práci Kliky (1891) byly balvany sladkovodního vápence sbírány majiteli pozemků a ukládány na hraniční zdi podél cesty v širším okolí s. svahu vrchu Rothenhauser Seeberg u malého lučního rybníčku, sv. od vsi Stolzenhahn (nyní Pyšná). Podle zobrazení nálezkové lokality v Klikově práci (1891) zde v minulém století byla nezalesněná krajina s převahou luk. Dnešní vzhled okolí lučního rybníčku je zcela odlišný. Velké plochy luk byly zalesněny a vznikla nová síť lesních cest. Na vrchu Rothenhauser Seeberg (kóta 684 m n. m.) jsou rozsáhlejší zbytky středověkého hradu, nyní zvaného Nový Žeberk.

V roce 1994 došlo k zemním a stavebním úpravám hráze a stavidla lučního rybníčku. Právě při těchto úpravách byly (v nadm. výšce 650–660 m) v zářezu lesní cesty u rybníčka objeveny kusy a většinou neopracované balvany navětralých bělavě šedých, tmavě šedých, poréznych žlutohnědých a místy rudohnědých silně poréznych sladkovodních vápenců (viz obr. 1). Část stejných vápenců byla nalezena také v prudkém svahu pod nově rozšířenou lesní cestou v. od rybníčku, kam byla asi svalena při starších i současných zemních úpravách.

Při opakovaných návštěvách v dubnu a září 1995 se nám podařilo nalézt další kusy miocenních sladkovodních vápenců (celkem asi 150 kg váhy) s hojnými ulitami měkkýšů a také několik kusů organodetrického vápence mořského původu, patřící zřejmě sedimentům svrchní křídly (viz Čtyroky et al. 1996).

Nálezky izolovaných kusů a balvanů sladkovodních vápenců u Pyšné (Stolzenhahn) datované od roku 1888 (Fric in Klika 1891) a námi opět potvrzené v roce 1994 a 1995, byly vždy geologicko-paleontologickou záhadou. I když podle původních údajů majitelé pozemků kolem nynějšího lučního rybníčku vybírali kusy vápenců ze zvětralínového

pokryvu, domníváme se, že miocenní sladkovodní vápence spolu se vzácnými kusy organodetritických písčitých vápenců křídly sem byly během středověku a novověku přivezeny lidmi, patrně za účelem pálení vápna pro plánovanou stavbu hradu Malý Žeberk na kótě 684 m n. m. (viz též Thuma 1922).

Podle zastoupení jednotlivých druhů měkkýšů z vápenců u Pyšné (Klika 1891, Thuma 1922 a tato práce) je 18 druhů plžů suchozemských, 6 druhů plžů a 1 druh mlže sladkovodních. Z celkového množství společenstva v Pyšné se 13 druhů vyskytuje i na lokalitě sladkovodních vápenců v Korozlukách (Reuss 1849, Klika 1891) (viz tab. 1).

Jak zjistili již badatelé před námi (Klika 1891, Wenz 1917, Thuma 1922) měkkýší fauna z Pyšné má největší podobnost s faunou vápenců v Korozlukách. Také tam převládají sladkovodní druhy a kromě toho je tato lokalita typovou pro druh *Nystia (S.) rubeschi* (Reuss). Tento druh spolu s řadou doprovodných druhů, známých z Tuchořic, Lipna a Korozluk je velmi hojný a svým způsobem vůdčí pro sladkovodní uhelné jíly bazální části uhelné sloje mosteckého souvrství. Fosiliferní polohy, bohaté na faunu měkkýšů, zbytky obratlovců i flóry byly v 60. letech navrtány v průzkumných vrtech (Čtyroký - Fejfar - Holý 1964) a od 80. let jsou otevřeny stěnou dolu Merkur-Sever (Fejfar - Kvaček et al. 1993). Na základě bohatých faun měkkýšů a obratlovců, především savců, patří tyto vrstvy do spodního miocénu, k ekvivalentům eggenburgicenu v marinním vývoji (Steininger - Seneš et al. 1971) a spodního orleania, zóně MN3 v pojetí stratigrafie na základě vývoje savců (Fejfar - Kvaček et al. 1993).

Přijmeme-li za pravděpodobnou hypotézu, že sladkovodní vápence v Pyšné byly do vysoké nadmořské výšky přineseny lidmi pro stavební účely, stojí za zvážení i vzdálenost jejich případného transportu. Lokalita Korozluky, která se podle složení měkkýší fauny jeví jako nejpravděpodobnější, je vzdálena kolem 22 km. Stojí za zmínku, že Reuss (1860) uvádí i sladkovodní vápence korozlucského typu ze základů kostela, budovaného v r. 1858 v Českých Zlatnících a předpokládá, že tyto vápence zde tvoří plošinu, na níž stojí kostel. Tento starý údaj zatím ušel pozornosti.

Důl Merkur-Sever, kde v současné době vycházejí stejně staré vrstvy s obdobnou faunou sladkovodních a suchozemských měkkýšů a savců, je vzdálen 16,6 km. Na tomto dole však nejsou známy tyto vrstvy v sladkovodním karbonátovém vývoji, obdobným lokalitám Tuchořice a Korozluky. Je však otázkou, zda zde v historické minulosti nebyly v plošně omezeném reliktu vyvinuty podobné vápence, které však byly lidmi záhy vytěženy. Z takového reliktu by pak mohly pocházet i vápence v Pyšné.

Literatura

- Čtyroký, P. - Fejfar, O. - Holý, F. (1964): Neue paläontologische Funde im Untermiozän des Nordböhmisches Braunkohlenbeckens. – Neu. Jb. Geol. Paläont., Abh., 119, 2, 134–156. Stuttgart.
- Čtyroký, P. - Hrazdára, P. - Valečka, J. - Váně, M. (1996): Nový nález biodetritických vápenců svrchní křídly u Pyšné (Stolzenhahn) v Krušných horách. – Zpr. geol. Výzk. v Roce 1995. Praha.
- Fejfar, O. - Kvaček, Z. et al. (1993): Excursion Nr. 3, Tertiary basins in Northwest Bohemia. – Palcont. Ges., 63. Jahrestagung, 21.–26. 9. 1993. Praha.
- Klika, G. (1891): Die tertiären Land und Süßwasserkonchylien des nordwestlichen Böhmen. – Arch. naturwiss. Landesforsch. Böhmens, 7, 4, 1–121. Praha
- Reuss, A. E. (1849): Die tertiären Süßwassergebilde des nördlichen Böhmens und ihre fossilen Tierreste. – II., Palaentographica, 2, 16–42. Cassel.
- (1860): Die fossilen Mollusken der tertiären Süßwasserkalke Böhmens. – Sitz.-Ber. K. Akad. Wiss., math.-naturwiss. Kl., 42, 55–85. Wien
- Steininger, F. - Seneš, J. et al. (1971): Mi Eggenburgien. Die Eggenburger Schichtengruppe und ihr Stratotypus. – Chronostratigraphie u. Neostatotypen, II. Vyd. Slov. Akad. věd, Bratislava.
- Thuma, F. (1922): Tertiäre Süßwasserkalk von Stolzenhahn im Erzgebirge und seine Fauna. – Kohleninteressent, Jhg. 1922, 1–7, Teplitz-Schönau.
- Wenz, W. (1917): Zur Altersfrage der böhmischen Süßwasserkalke. – Jb. Nassau. Ver. Naturkunde, 70, 39–83. Wiesbaden.